

D'on surt, aquest?

APORTACIONS DE LA LIJ A LA CARACTEROLOGIA PERSONAL.

Il·lustració de Max.
L'anequet lleig. La Galera

Fa anys i panys que per definir el veïnat i la parentela de carn i ossos ens servim dels personatges de boca a orella de la tradició oral o els de tinta i paper provinents de la tradició literària. Els seus noms i circumstàncies ens van com anell al dit per designar el caràcter i els fets d'en tal o la qual... I, si no, fem-ne una relació, advertint, però, que comprendre de què i de qui es tracta depèn del grau de coneixements que es tingui de la literatura, i que això va per lleves, és a dir: que cada època té els seus personatges i les seves dites.

Comparar és una pràctica molt habitual per aprendre o fer-se càrrec de com són les coses: així, podem definir o donar una idea aproximada de què és i com és, per exemple, una espadenya, dient que és «com una sabata de roba» (malgrat que és una comparació que tampoc ens animarà gaire a tastar un exquisit plat mariner d'espadenyas a la brasa...).

Quan pouem de la tradició oral

Per indicar que algú és el més petit i menut de la casa, diem: «Aquest és el Patufet –o la Patufeta– de la família», al·ludint inconscientment a una rondalla extremament popular a Catalunya, potser gràcies a una cançoneta que, intuïxo, devia provenir d'un espectacle de titelles o similar. A un mite mediterrani antiquíssim que glossa la fecundació humana utilitzant símbols femenins (la col) i masculins (el bou), s'hi va afegir aquella primera part que envia en

Patufet a buscar un ralet de safrà, tot i que el Patufet o la Patufeta de casa probablement ignora què és un ral i molt més a quin preu va el safrà actualment. No hi fa res, el que volem dir és que el seu caràcter eixerit i independent li bastarà per tirar endavant i fer-se un lloc en aquest món.

En canvi, per designar algú que és alt i fort, diem: «Aquest és el gegant del Pi de la colla...». I això és més aviat un barcelonisme, perquè, mentre no hi ha dubte que de gegants n'hi ha a totes les literatures de totes les contrades, de gegant del Pi només n'hi ha un, a Barcelona, que es guarda a l'església del Pi, a la plaça del Pi, i que era el que treien per la processó de Corpus. Però la rondallística popular ens explica que aquest gegant era de Caldes –només que allí l'anomenen gegant Farell–, i que un dia que s'encaminava cap a Barcelona va arrencar un pi de socarel per servir-se'n com a bastó mentre cantava i ballava pel camí, precisió que ens serveix també per indicar que, quan qualifiquem algú de gegant del Pi, a més de la seva aparença física alta, forta i cepada, li afegim un caràcter una mica taral·lirot i despreocupat.

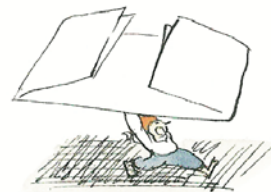
Si el que pretenem és buscar l'equivalent del caràcter presumit i llepafils d'una mosseta molt i molt coqueta, la compararem amb la rateta que escombrava l'escaleta, que de tan guapeta que es trobava amb el seu llaç de color de rosa cap pretendent li semblava adient.

Per remarcar que una persona és molt i molt feïnera, però que ningú li reconeix tota la tasca que arriba a fer, diem: «Aquesta és la Ventafocs de casa». I és que la Ventafocs trisca de mala manera. Si seleccionem els verbs que descriuen tot el que arriba a fer en la versió escrita que ens va llegir Joan

Amades, veurem que la noia dorm, es lleva, cuina, fa els llits, endreça la casa, renta la roba, venta el foc, treu, posa, renta, pentina, empolaina, té cura dels malalts, demana, diu, respon, repeteix, rep insults, puja, baixa, va, ve, entra, surt, s'amaga, s'esmuny, fuig... I molts d'aquests verbs no surten només una vegada! O sigui que és molta tasca per tan poc reconeixement, el mateix que li passa a la nostra benvolguda LIJ, a qui Xavier Blanch, des de les mateixes pàgines de *Faristol*, no va tenir més remei que qualificar de Ventafocs de la literatura (i, ara per ara, encara trisca i no té gaires pretendents...).

Per indicar que algú és molt murri, eixerit i una mica entabanador, utilitzem la rabosa, que d'Isop ençà, passant pel *Roman de Renart* i pel *Llibre de les bèsties* de Ramon Llull, no ha parat de sortir-se amb la seva i de provocar una certa admiració per la seva llestesa. Aclarim que en l'ús comparatiu d'aquest personatge també s'hi barregen tòpics com el de la brutícia i la fortor i, per què no dir-ho, la fama de practicar la prostitució, però aquests epítets ja no provindrien de la tradició literària, que és la tradició que fem servir quan exclamem «És més llesta que una guilla!», o bé «La sap més llarga que una guineu!».

Aquests personatges provenen de la tradició oral, però, si escoltéssim el parlar col·loquial, també ens adonariem dels graus de parentiu entre la manera quotidiana de motejar el personal i la literatura d'autor.

Il·lustració de Joma. Patufet. La Galera

Quan pouem de la literatura d'autor

A H. C. Andersen hi recorrem quan volem dir que algú, molt figaflor i de mira'm i no em toquis, és com **La princesa del pèsol**, i també quan algú que rep tota mena de maltractaments psicològics i menyspreus, malgrat no haver fet res per merèixer aquest assetjament, és com **L'aneguet lleig**, autèntica autobiografia metafòrica del gran escriptor danès.

D'algú de qui se li endevinen les mentides d'una hora lluny en diem Pinotxo, prenent com a referència l'obra de Carlo Collodi, perquè de tots els magnífics episodis de la novel·la, aquest de tenir un nas que se li allargassa quan falseja la veritat és el que més recordem i el que més ha servit per caricaturitzar un polític o personatge públic.

Quan volem indicar que algú és molt i molt garrepa, que acumula riqueses i prefereix viure miserablement perquè menysprea qualsevol petit i innocent plaer o amistat, ens falta poc per exclamar que és un Scrooge, personatge que extraïem de **La cançó de Nadal**, de Dickens, i que també va donar peu a un ninot de Disney que feia d'oncle ric de l'ànec Donald.

Més en la tradició anglosaxona que en la nostra, d'algú que té una intel·ligència privilegiada per lligar caps davant situacions difícilíssimes d'escatir, se'n diu un Sherlock, fent al·lusió als dots extraordinaris del per-

sonatge de Sir Arthur Conan Doyle Sherlock Holmes.

I, en canvi, molt més a Catalunya que no pas en qualsevol altre país del món, hi va haver un temps, a la primera meitat del segle passat, en què no era estrany sentir que un noi esprimatxat i camallarg, però enginyós de mena, era un Massagran, o que una nena polida i feinera era una Margarida, perquè les novel·letes de Folch i Torres o de Lola Anglada eren prou conegudes perquè els seus personatges literaris fossin utilitzats com a referent.

Evidentment, com acabem de mostrar, cada terra fa sa guerra i cada àmbit lingüístic i literari té els seus propis protagonistes, que, si estan ben caracteritzats i obeeixen a arquetips de comportament habituals, se citaran per informar-nos sobre la manera de fer i ser d'en tal o d'en tal altre. Per a la major expansió d'aquests referents literaris importa molt que la llengua sigui ben coneguda arreu i que sigui usual traduir-la... o que de tan remarcable com sigui l'obra en qüestió se'n facin versions cinematogràfiques o televisives que en permetin la popularització global.

Quan pouem de les versions cinematogràfiques

Diríem que aquest és el cas de dues dones de caràcter tan summament aspre i eixut i

tan poc adients per mantenir relacions amb la canalla com la senyoreta Rottenmeier i la senyora Trunchbull. La primera fou descrita per Johanna Spyri a **Heidi**, que és una altra mosseta cànida com la Margarida i que, si s'usa com a referent, es deu més als *anime* d'Isao Takahata (1974) que no pas a la novel·la suïssa, malgrat que en aquest país hi ha una comarca molt visitada pels turistes nipons que anomenen Heidiland. La segona, molt més grassa, grossa i cridanera, és obra de Roald Dahl i fa d'adversària de **Matilda**. Malgrat haver estat magistralment retratada per l'il·lustrador Quentin Blake, potser el record que més en perdura en la memòria popular és el que va encarnar l'actriu Pam Ferris a la pel·lícula dirigida per Danny de Vito (1996).

El mateix passa amb **Pippi Langstrump**, una nena plena d'iniciativa, eixerida i trempada, que du unes trenes de color panotxa, una vestimenta estrafolària i té una força descomunal. Creada per Astrid Lindgren el 1945, en podríem assegurar que són molts més els qui en recorden l'aspecte i les gestes per haver-les vist en les diferents sèries televisives que no pas els qui la recorden per

75 números de Faristol

Més que una revista

GRÀCIES, GRÀCIES, GRÀCIES! Aquestes són les paraules que em van ressonar dins el cap quan vaig acabar de llegir les reflexions d'uns lectors, avui adults, parlant de com la seva família es va anar formant l'hàbit lector, o l'article sobre les edats lectores. Així, a poc a poc, **Faristol** s'ha convertit en una eina molt valuosa, tant per a la meua vida laboral com per a la meua vida personal.

Un espai obligat de pas és el seu apartat de crítica, feta amb cura i amb la intenció d'orientar-nos a tots els qui per una raó o altra necessitem que algú ens faciliti la tasca, dura però engrescadora, de seguir formant nous lectors des de les primeres edats.

Com el moble faristol, la revista ens facilita l'intercanvi d'experiències, ens dona recursos. Té un bon peu anomenat ClijCAT, que l'ha mantingut dreta durant vint-i-set anys encara que el terra hagi trontollat més d'una vegada, i per aquest motiu gosam proposar que aquest any es lliurin a si mateixos el premi SENSEVOSALTRESQUÈFARÍEM.

GRÀCIES.

Francina Rincón (Fundació Biblioteca Can Torró d'Alcúdia)

El joc de Faristol

Si un dia la revista **Faristol** parlés del *joc de faristol*, potser ens pensariem que és un trenca-closques amb les crítiques barrejades dels setanta-cinc números publicats amb els noms dels signants –o «sagnants», anomenats vulgarment «crítics»–, separats per entrellar-los fins a completar el puzzle. Però el joc de faristol és un mecanisme dels telers per moure els lliços. El teler, com tot menestral sap, és un fetitxe de la Revolució Industrial que va passar de la manualitat a la mecanització. Els lliços del joc de faristol formen un estol de bagues que classifiquen i fan pujar o baixar els fils per ordinar la tela. El **Faristol**, amb els seus lliços, ha ordit una xarxa de complicitats. El joc del **Faristol** és continuar donant vida al teler, continuar classificant amb els lliços i fer pujar i baixar els fils literaris. El **Faristol** ha de fer ara la revolució digital i reconvertir el plaer del paper en el plaer de l'e-book. Ah, sí... me'n descuidava: durant molt de temps s'ha cregut que el faristol era un moble per a llibres i per llegir amb més comoditat. Parleu-ne amb els que han fet el salt a l'e-reader o les tablets i veureu què us diuen. Per molts **Faristol** més!

Andreu Sotorra (revista Cornabou)

la lectura de la novel·la, amb il·lustracions d'Ingrid Vang Nyman.

Dumbo i **Bambi** són, abans de res, obres literàries degudes, respectivament, a una molt desconeguda Helen Aberson (1939) i a un més reputat Felix Salten (1923), però si ens vénen a la memòria quan volem dir que algú té unes orelles desproporcionadament grosses, o que algú massa bonàs i espantadís està sol i indefens, és per obra i gràcia de la factoria Disney (i fem mal fet, especialment en el cas de Bambi, perquè el protagonista de la novel·la de Salten no té res de ploroner).

Tampoc no té res de ploroner un marrec cellajunt, una mica penques i bon tros extravertit com Shin Chan, creació de Yoshito Ushui, a qui moltes mares fan referència en veure el «culet, culet» del seu infant o en desesperar-se pel seu irrefrenable desvergonyiment.

Quan podem del còmic i la il·lustració

Com que la il·lustració i sobretot el còmic són també arts molt populars, no ens ha de sorprendre que d'elles en demanem en préstec algunes imatges per comparar-hi els nostres amics i coneguts, però força sovint, en aquest cas, fem més referència a l'aspecte físic, a l'aparença, que no pas al caràcter.

Això ens permet dir que el nostre parent gros i ganut és l'Obèlix de la família o que

aquell nebot que porta un tupè al capdamunt del front és el Tintín de la casa, o que les cosinetes duïen uns texans amb peto com els de les Tres Bessones (i d'en Teo!).

Altres imatges que hem assumit inconscientment són aquelles que fan que cada any, per Nadal, carrers i ordinadors s'omplin amb la icona d'un pare Noel directament derivat de la creació que el magnífic il·lustrador Norman Rockwell va fer per a la publicitat de la Coca-Cola, vestint un jaio bonhomíus i panxut d'espessa barba blanca tot ell de color vermell, en comptes del tradicional i escandinau vestit verd fosc que li pertocava. I quan un infant dibuixa i pinta un rei, recorre, sense saber-ho, a l'arquetip de personatge grassonet de capa vermella i capeta de pell blanca de l'il·lustrador de *comic-strips* Otto Soglow. De la mateixa manera, ja no ens podem imaginar un pirata sense una pota de fusta, un lloro a l'espatlla, una mà de ganxo i un pedaç en un ull, característiques procedents d'una iconografia mixta que de cap de les maneres correspon als retrats verídics dels grans capitans pirates dels segles XVII i XVIII, sinó a les il·lustracions i a les adaptacions cinematogràfiques que s'han fet de les novel·les dels escocesos Stevenson i Barrie (i succedanis).

Sense deixar de banda aquest circuit de transmissió icònica de la memòria popular, però apropant-nos més a la descripció d'un caràcter o manera de fer, hem de reconèixer

que devem al còmic creat per Schuster i Siegel (1938) el fet de titllar algú de **Superman** per al·ludir al fet que té una potència extraordinàriament fora del comú, de manera que aquest personatge ha suplert en la nostra tradició l'antic mite grec d'Hèrcules. També hem de reconèixer que el nostre argot designatiu va ple d'altres còmics de Marvel o de Bruguera (Carpanta, Jabato, Zipi i Zape, carrer del Percebe...)

Permeteu-nos enllestir aquesta relació de personatges que han acolorit el nostre lèxic comparatiu amb dues creatures i criatures degudes al tinter de l'argentí Quino. La més famosa és, sens dubte, la petita i sàvia Mafalda, una nena lúcida que fa unes preguntes tan temibles com enraonades, tal com fa, habitualment, la canalla de pocs anys. Tot i que el meu preferit, de llarg, és el sabatot d'en Manolito, el fill de l'adrogue, que, com a tal, va directament al gra i no està per subtileses, de qui sospito l'esbufec que faria si s'hagués de llegir aquest article tan extens.

Un article que acabarem remarcant que cadascú assimila un cert nombre de personatges dins el seu marc de referències, que aquests varien de país a país, de llengua a llengua, i que, probablement, ens espera un futur referencial més icònic que no pas textual. El temps ens ho dirà.

La llegada de cualquier publicación al número 75 es una noticia destacable, pero mucho más lo es si se trata de una publicación especializada y, además, en un género tan minoritario como lo es la literatura infantil. Por ello, como colegas en esta tarea, diríamos, casi titánica, en unos tiempos en los que la cultura es despreciada por los poderes políticos, de la crítica y la reseña de los libros infantiles, y de la lectura y su promoción, reconocemos el trabajo admirable y la constante dedicación de los compañeros de **Foris**, y les animamos a seguir **Foris** con el trabajo eficaz, inteligente y necesario, y brindamos con ellos, como no podía ser de otro modo, con cava.

Decía Borges que no podía imaginar un mundo sin libros; nosotros también compartimos esa necesidad, y no sólo. En todo este tiempo en el que **Foris** ha existido y ha acompañado a la publicación de los libros **Foris** para niños y para jóvenes, y ha levantado cumplida acta de este hecho, sus lectores no podemos imaginar que no siga sucediendo.

Gracias, amigos.

Vaya por vosotros.

Antonio Ventura (revista **Foris**)
Babar

